

SERTIFISERT BÆREKRAFTIG SJØMAT

Marine Stewardship Council

MSCs sporbarhetsstandard: Forbruker- versjon

Versjon 2.0, 28. mars 2019

Om Marine Stewardship Council

Visjon

Vår visjon er hav som yrer av liv, og beskyttede bestander for denne og fremtidige generasjoner.

Målsetting

Vår målsetting er med miljømerking og sertifisering å bidra til sunnere hav ved å anerkjenne og belønne bærekraftige fangstmetoder, påvirke de valgene mennesker gjør når de kjøper sjømat, og sammen med våre partnerforetak forvandle sjømatmarkedet til et bærekraftig marked.

Merknad om opphavsrett

Forbrukerversjonen av Marine Stewardship Councils sporbarhetsstandard og dens innhold er beskyttet av opphavsrett som tilhører Marine Stewardship Council - © Marine Stewardship Council 2019. Alle rettigheter forbeholdes.

Det offisielle språket for denne standarden er engelsk. Den endelige versjonen finnes på MSCs nettsted (msc.org). Eventuelle avvik mellom forskjellige eksemplarer, versjoner eller oversettelser skal løses med henvisning til den endelige engelske versjonen.

MSC tillater ikke at hele eller en del av innholdet endres på noen som helst måte.

Marine Stewardship Council
Marine House
1 Snow Hill
London EC1A 2DH
Storbritannia

Telefon: + 44 (0) 20 7246 8900
Faks: + 44 (0) 20 7246 8901
E-post: standards@msc.org

Innhold

Prinsipp 1	Sertifiserte produkter kjøpes fra sertifiserte leverandører	7
Prinsipp 2	Sertifiserte produkter kan identifiseres	9
Prinsipp 3	Sertifiserte produkter sammenblandes ikke med andre	10
Prinsipp 4	Sertifiserte produkter kan spores og volumene registreres	11
Prinsipp 5	Foretakets ledelsessystem oppfyller kravene i denne standarden	13
5.1	Ledelse og områdekontroll	13
5.2	Opplæring	15
5.3	Underretning om endringer	15
5.4	Underleverandører, transportforetak og kontraherte bearbeidingsforetak	17
5.5	Avvikende produkt	17
5.6	Anmodninger om forsikring om sporbarhet i forsyningskjeden	18
5.7	Særlige krav til produkter som er under evaluering	19
5.8	Særlige krav til prinsipper for tvangs- og barnearbeid	20

Innledning

Ansvar for denne standarden

Marine Stewardship Council (MSC) er ansvarlig for denne standarden.

Leserne bør kontrollere at de bruker den nyeste versjonen av standarden og tilknyttede dokumenter. Oppdaterte dokumenter og en liste over alle tilgjengelige MSC-dokumenter finnes på MSCs nettsted (msc.org).

Publiserte versjoner

Ver-sjonsnr.	Publika-sjonsdato	Beskrivelse av endring
1.0	20. februar 2015	Første publisering.
2.0	28. mars 2019	Ny versjon som opptar endringer etter revisjon av sporbarhetsordningen, godkjent av det tekniske rådgivende organet (møte 25–29) og styret. Omfatter nye krav til arbeidspraksis (på land), avklaring av kvalifikasjonskrav for kundeversjonen av sporbarhetsstandard og andre vesentlige og ikke-vesentlige endringer.

Om dette dokumentet

Dette dokumentet inneholder obligatoriske krav for foretak i forsyningskjeden som vil bli sertifisert i henhold til MSCs sporbarhetsstandard. Vi har utviklet ikke-obligatoriske veiledninger for å forenkle forståelsen og anvendelsen av kravene i denne standarden.

Generell innledning

Sporbarhetssertifisering

Sporbarhetssertifisering gir en troverdig forsikring om at produkter merket med MSCs miljømerke eller varemerker har sin opprinnelse i et MSC-sertifisert fiskeri og kan spores gjennom hele forsyningskjeden og tilbake til det bærekraftige fiskeriet. Foretak som er sertifisert i henhold til sporbarhetsstandard, revideres av et uavhengig akkreditert sertifiseringsorgan og gjennomgår periodiske kontrollrevisjoner i den treårsperioden hvor sporbarhetssertifikatet er gyldig.

Andre sertifiseringsordningers bruk av MSCs sporbarhetsstandard

MSCs sporbarhetsstandard kan brukes av utvalgte sertifiseringsordninger. Ved publiseringen av standarden hadde Aquaculture Stewardship Council (ASC) valgt å bruke MSCs sporbarhetsstandard for alle sertifiserte sjømatprodukter som skriver seg fra ASC-sertifiserte oppdrettsanlegg. Det innebærer at både MSC-sertifiserte og ASC-sertifiserte sjømatprodukter kan omfattes av samme sporbarhetsrevisjon selv om separate sporbarhetsbevis utstedes og standardene har forskjellige varemerker. Hvis andre sertifiseringsordninger også velger å bruke MSCs sporbarhetsstandard i fremtiden, publiseres opplysninger om dette på MSCs nettsted.

Sporbarhetssertifiseringens virkeområde og alternativer

Alle foretak som selger eller håndterer produkter fra sertifiserte fiskerier eller oppdrettsanlegg, kan søke om sporbarhetssertifisering. Sporbarhetssertifisering er et krav for alle foretak i forsyningskjeden som overtar eiendomsretten til sertifiserte produkter og deretter vil angi at produktene stammer fra sertifiserte kilder. Sporbarhetssertifisering skal finnes frem til det punktet hvor produktene pakkes i forseglede forbrukerpakninger.

MSCs sporbarhetsstandard finnes i en standardversjon og to delversjoner. Delversjonene omfatter dels gruppeforetak, dels forbrukerrettede foretak. Mer informasjon om virkeområdet for de forskjellige versjonene finnes i MSCs sertifiseringskrav [punkt 6.2](#) og i innledningen til hvert dokument.

Virkeområde for hovedversjonen av MSCs sporbarhetsstandard

Hovedstandard omfatter alle foretak som har en enkelt enhet (fysisk sted) hvor sertifiserte produkter håndteres eller selges. Den omfatter også foretak som har flere enheter hvor sertifiserte produkter håndteres, men hvor hver enhet revideres for seg i henhold til hovedstandard. I sistnevnte tilfelle utstedes et felles bevis for alle enheter, et såkalt flerenhetsbevis. Som eksempler på foretak som kan sertifiseres i henhold til hovedstandard, kan nevnes et salgsforetak med en enhet eller et foredlingsforetak med flere fabrikkenheter.

Visse bestemmelser i hovedstandarden (som innkjøp fra sertifiserte leverandører) er kanskje ikke relevante hvis foretaket er et oppdretts- eller fiskeforetak.

Virkeområde for gruppeversjonen av MSCs sporbarhetsstandard

Gruppestandarden omfatter foretak som håndterer sertifiserte produkter ved mange enheter som ikke revideres hver for seg av sertifiseringsorganet. Gruppesertifisering kan være mer effektivt enn flerenhetssertifisering av foretak med mange enheter eller grupper av foretak som går sammen. Foretaket utpeker et hovedkontor som fastsetter interne kontroller og er ansvarlig for at alle enheter oppfyller gruppestandarden. Sertifiseringsorganet gjennomfører en revisjon som omfatter hovedkontoret og et utvalg enheter, i stedet for å besøke samtlige enheter. Foretakene i gruppen har et felles sertifiseringsnummer og et felles sporbarhetsbevis. Som eksempler på foretak som kan sertifiseres i henhold til gruppestandarden, kan nevnes større grossister med mange lagerenheter og restaurantkjeder (som ikke vil sertifiseres i henhold til forbrukerstandarden).

Visse bestemmelser i gruppestandarden (som innkjøp fra sertifiserte leverandører) er kanskje ikke relevante hvis foretaket er et oppdretts- eller fiskeforetak.

Virkeområde for forbrukerversjonen av MSCs sporbarhetsstandard

Forbrukerstandarden omfatter alle foretak som serverer eller selger sjømat til sluttforbrukere og oppfyller visse andre kvalifikasjonskrav. Forbrukerrettede foretak (matbutikker, restauranter og storkjøkken) kan bestå av en eller flere enheter. Et felles sertifiseringsnummer utstedes for alle enheter som omfattes av foretakets ledelsessystem og håndterer eller selger sertifiserte produkter. På samme måte som ved gruppestandarden gjennomfører sertifiseringsorganet en revisjon av et utvalg av de enheter som skal omfattes av beviset. Eksempler på forbrukerrettede foretak kan være restauranter, restaurantkjeder, fiskehandlere, butikker med fiskedisker og matleverandører.

Kvalifikasjonskrav for sertifisering i henhold til sporbarhetsstandarden: Forbrukerversjonen

Foretak kan sertifiseres i henhold til

forbrukerstandarden bare hvis alle disse kravene er oppfylt:

a. Foretaket selger og/eller serverer sertifisert sjømat utelukkende eller primært til sluttforbrukere.

b. Enheter som bearbeider eller pakker om sertifisert sjømat, gjør det utelukkende på oppdrag av foretaket.

c. Hvis foretaket leier inn bearbeidings- eller ompakningsforetak, skal de ha sin egen sporbarhetsertifisering.

d. Hvis foretaket har mer enn én enhet som håndterer sertifisert sjømat, skal følgende gjelde:

i. Alle enheter kontrolleres gjennom et felles ledelsessystem som bestemmer parameterne for sjømatforsyning, sporbarhetsinfrastruktur og personalprosesser, og drives av foretakets hovedkontor.

ii. Hovedkontoret skal eie hver enhet eller bruke den i henhold til en franchiseavtale, eller ha en midlertidig rett til å lede alle enheter og personale hvor sertifisert sjømat håndteres for å sikre overholdelse av forbrukerstandarden.

iii. Hovedkontoret skal styre innkjøp som foretas av enhetene, med kontroller som sikrer at alle enheter bare kan bestille sjømat fra sertifiserte leverandører.

Merk: Visse foretak kan være kvalifisert til å bruke både hoved-, gruppe- og/eller forbrukerversjonen av sporbarhetsstandarden. Vi anbefaler at foretak kontrollerer sin kvalifikasjon i henhold til alle alternativer for sporbarhetsertifisering (dvs. hoved-, gruppe- og forbrukerversjonen) i [punkt 6.2](#) i MSCs sertifiseringskrav og deretter drøfte det beste alternativet med sitt sertifiseringsorgan.

Ikrafttredelsesdato

Versjon 2.0 av forbrukerstandarden trer i kraft 28. september 2019. Ved sporbarhetsrevisjoner som gjennomføres etter denne datoen, skal versjon 2.0 av forbrukerstandarden brukes.

Revideringsdato

MSC tar gjerne imot synspunkter på denne standarden og vil vurdere dem som del av neste

revideringsprosess. Revideringer vil finne sted minst hvert femte år. Vennligst send eventuelle synspunkter til standards@msc.org.

Mer informasjon om MSCs prinsipp utviklings- og standardiseringsprosesser finnes på MSCs nettsted (msc.org).

Normative dokumenter

Dokumentene som er oppført nedenfor, inneholder bestemmelser som opptas i denne standarden ved henvisning. For disse dokumentene gjelder den siste publiserte utgaven.

Det dreier seg om følgende dokumenter:

- a. MSCs krav til sporbarhetssertifisering.
- b. Ordliste for MSC og MSC1.
- c. MSCs krav til tredjeparts arbeidsrevisjon.
- d. Erklæring om forståelse av arbeidskrav fra innehaver av sporbarhetsbevis.
- e. Brukerveiledning for MSCs miljømerke.

Begreper og definisjoner

Begreper og uttrykk er definert i [ordlisten for MSC og MSC1](#).

Prinsipp 1

Sertifiserte produkter kjøpes fra sertifiserte leverandører

- 1.1 Foretaket skal ha en prosess som sikrer at alle sertifiserte produkter kjøpes fra sertifiserte leverandører, fiskeforetak eller oppdrettsforetak.

Veiledning 1.1

Med sertifiserte produkter menes sjømat som skriver seg fra sertifiserte fiske- eller oppdrettsforetak og identifiseres som sertifiserte.

Det omfatter ikke sjømatprodukter som er pakket i såkalte forseglede forbrukerpakninger (dvs. lukkede og merkede produkter som selges til forbrukere i samme form, f.eks. enkeltstående tunfiskbokser). En heldekkende definisjon av begrepet forseglede forbrukerpakninger finnes i [punkt 6.1](#) i MSCs sertifiseringskrav.

Når det gjelder sporbarhet, menes med leverandør en enhet som står nevnt på salgsdokumentasjonen som viser overføring av eiendomsrett fra selger til kjøper og kan knyttes til det sertifiserte produktet. I de fleste tilfeller vil denne kjøpskvitteringen være en faktura, men kan også bevises med et kontraktsdokument.

Foretakets prosess må omfatte en kontroll av at parten det overtar eiendomsretten til produktet fra, har relevant og gyldig sertifisering. Ved direkte kjøp fra en annen leverandør vil dette være et gyldig sporbarhetsbevis. Ved direkte kjøp fra et fiske- eller oppdrettsforetak må prosessen omfatte

- verifisering av at fiske- eller oppdrettsforetaket har et gyldig fiske- eller oppdrettsbevis,
- kontroll av rapporten om fiske- eller oppdrettsforetaket og, hvis fiske- eller oppdrettsforetaket i henhold til rapporten må ha sporbarhetssertifisering, kontroll av at fiske- eller oppdrettsforetaket også har et gyldig sporbarhetsbevis.

Hvis det forbrukerrettede foretaket har flere enheter, kan kontroller for å sikre at enhetene bare kjøper produkter fra sertifiserte leverandører, omfatte godkjente kjøpslister, kontrollerte innkjøpslister eller foretakssystemer for ressursplanlegging som sperrer ikke-sertifiserte leverandører. Dette innebærer ikke at alle sertifiserte kjøp må utføres av hovedkontoret.

Den sertifiserte statusen for foretak og fiskeforetak i MSCs forsyningskjede kan kontrolleres på MSCs nettsted ([msc.org](https://www.msc.org)), og foretak og oppdrettsforetak i ASCs forsyningskjede på ASCs nettsted ([asc-aqua.org](https://www.asc-aqua.org)). Disse nettstedene har mer nøyaktig informasjon enn papirbevis, som kan være opphevet, suspendert eller trukket tilbake før de utløper.

Prinsipp 1 forts.

Sertifiserte produkter kjøpes fra sertifiserte leverandører

- 1.2 Foretak som håndterer fysiske produkter, skal anvende en prosess for å kontrollere produktenes sertifiserte status ved mottak.

Veiledning 1.2

Dokumentasjonen som følger med sertifiserte produkter, skal klart angi at produktet er sertifisert. Dette gjelder blant annet følgesedler, fakturaer, konossementer eller elektronisk informasjon fra leverandøren. Formålet med dette er å bidra til at mottakerforetaket oppdager om produkter byttes ut (altså om en leverandør bytter ut sertifiserte sjømatprodukter med ikke-sertifiserte produkter, f.eks. hvis lageret er tomt).

Hvis en leverandør bruker et internt system for å identifisere sertifiserte produkter med en unik merking på dokumenter (f.eks. en strekkode eller produktkode), skal mottakerforetaket kjenne til leverandørens beskrivelse for å kunne verifisere at produktet er sertifisert.

Hvis den tilhørende dokumentasjonen ikke tydelig identifiserer produktene som sertifiserte, er bare fysisk produktmerking (f.eks. MSC- eller ASC-merke eller sertifiseringsnummer på en pakning) ikke tilstrekkelig til å verifisere at produktene er sertifisert.

Hvis produkter mottas direkte fra et sertifisert oppdrettsanlegg, kan prosessen omfatte prøving av produktene for antibiotika eller forbudte stoffer som ikke kan anvendes på produkter ved oppdrettsanlegget hvis de skal selges som sertifiserte på grunnlag av kravene i oppdrettsstandarden.

- 1.3 Hvis et foretak har sertifiserte produkter på lager ved den første revisjonen, må foretaket først kunne vise at de ble kjøpt fra en sertifisert leverandør (fiske- eller oppdrettsforetak), og at de oppfyller alle relevante bestemmelser i denne standarden før de kan selges som sertifiserte.

Veiledning 1.3

Sertifiserte produkter på lager ved den første revisjonen skal kunne spores tilbake til en sertifisert leverandør eller et sertifisert fiskeri- eller oppdrettsanlegg i henhold til prinsipp 4. Foretaket skal også kunne vise at sertifiserte produkter på lager kan identifiseres og holdes fra hverandre i henhold til prinsipp 2 og 3.

Prinsipp 2

Sertifiserte produkter kan identifiseres

- 2.1 Sertifiserte produkter skal identifiseres som sertifiserte ved alle faser av innkjøp, mottak, lagring, bearbeiding, pakking, merking, salg og leveranse, bortsett fra salgsfakturaer til sluttforbrukere.

Veiledning 2.1

Det anbefales at sertifiserte produkter kan identifiseres som sertifiserte både på det fysiske produktet og i den medfølgende sporbarhetsdokumentasjonen. Det kan være i form av et merke eller skilt på pakningen, beholderen eller pallen.

Foretak kan identifisere sertifiserte produkter på forskjellige måter, f.eks. ved å bruke akronymer (f.eks. «MSC» eller «ASC»), sertifiseringsnummeret eller andre interne identifiseringsmetoder.

Hvis det ikke er mulig eller praktisk gjennomførbart å fysisk merke produktene (f.eks. fisk i opptiningstanker), må foretaket vise hvordan produktet kan knyttes til tilhørende sporbarhets- eller lagerdokumentasjon som angir at produktet er sertifisert.

Salgsfakturaer til sluttforbrukere omfatter kvitteringer fra restauranter, fiskehandlere eller fiskedisker. Disse trenger ikke å identifisere sertifiserte artikler, selv om de sertifiserte artiklene likevel må identifiseres ved serveringsstedet (f.eks. på menyen eller fiskedisken).

- 2.2 Foretaket skal anvende et system som sikrer at emballasje, etiketter, menyer og annet materiell som identifiserer produkter som sertifiserte, bare kan brukes for sertifiserte produkter.

- 2.2.1 Sertifiserte produkter skal ikke feilmerkes etter art.

Veiledning 2.2.1

Det kan brukes vitenskaps- eller fellesnavn. Bruk av artsnavn som ikke er i tråd med den relevante lovgivningen i landet eller landene hvor produktet selges, anses som feilmerking.

- 2.2.2 Sertifiserte produkter skal ikke feilmerkes etter fangstområde eller opprinnelse, hvis dette identifiseres.

Veiledning 2.2.2

Det er ikke påkrevd å angi fangstområde eller opprinnelse på produktetiketter, men hvis denne informasjonen angis, gjelder dette punktet. Identifisering av fangstområde og opprinnelse som ikke er i tråd med den relevante lovgivningen i landet eller landene hvor produktet selges, anses som feilmerking.

- 2.3 Foretak skal bare angi at produkter er sertifiserte eller bruke MSC- eller ASC-etiketten eller andre varemerker hvis det har fått tillatelse til det i henhold til vilkårene i lisensavtalen (ecolabel@msc.org).

Veiledning 2.3

Mellom foretak er det tillatt å identifisere produktene med akronymer (f.eks. MSC og ASC) eller standardeierens fullstendige navn (f.eks. «Marine Stewardship Council» eller «Aquaculture Stewardship Council») på produkter eller sporbarhetsdokumentasjon uten lisensavtale.

I andre tilfeller kan MSC- eller ASC-etiketten eller andre varemerker bare brukes hvis det er inngått lisensavtale med MSC, MSCs lisensavdeling for MSC- og ASC-produkter.

Under en revisjon kan foretaket bes vise e-poster fra MSC som godtgjør at det har tillatelse til å bruke varemerkene.

Prinsipp 3

Sertifiserte produkter sammenblandes ikke med andre

3.1 Sertifiserte produkter skal ikke byttes ut mot ikke-sertifiserte produkter.

Veiledning 3.1

Dette omfatter produkter som selges som sertifiserte, og som ikke kan selges som sertifiserte av gården på grunnlag av kravene i gårdsstandarden. Disse er ikke-sertifisert selv om de kommer fra et sertifisert fiskeforetak.

Årlige volumavstemninger av sertifiserte kjøp (eller produksjon) og salg kan brukes som godtgjørelse av at det ikke har skjedd utbytting.

3.2 Sertifiserte og ikke-sertifiserte produkter skal ikke sammenblandes hvis foretaket vil løfte frem disse produktene som sertifiserte, unntatt i følgende tilfeller:

3.2.1 Hvis ikke-sertifisert sjømat brukes som ingrediens i sertifiserte produkter, skal foretaket følge reglene for ikke-ASC/MSC-sertifiserte sjømat ingredienser.

Veiledning 3.2.1

Reglene for ikke-ASC/MSC-sertifiserte sjømat ingredienser finnes i henholdsvis [brukerveiledningen for MSC-miljømerket](#) eller [brukerveiledningen ASC-logoen](#). Disse dokumentene finnes på MSCs nettsted (msc.org) eller ASCs nettsted (asc-aqua.org). Reglene angir hvor ikke-sertifisert sjømat kan brukes som ingrediens i sertifiserte produkter, og hvilke særlige begrensninger som gjelder. Muligheten til å bruke ikke-sertifisert sjømat og anvende disse reglene er bare relevant for lisensierte MSC- og/eller ASC-merkede produkter.

3.3 Produkter som er sertifisert i henhold til forskjellige anerkjente sertifiseringsordninger som også anvender sporbarhetsstandarden, skal ikke sammenblandes hvis foretaket ønsker å selge produktet som sertifisert, hvis ikke

Veiledning 3.3

Dette gjelder andre standarder som bruker MSCs sporbarhetsstandard til sporbarhet i forsyningskjeden, f.eks. Aquaculture Stewardship Council (ASC).

a. foretaket har særlig tillatelse fra MSC, eller

Veiledning 3.3.a

MSC kan godkjenne et produkt med ingredienser som er sertifisert i henhold til forskjellige ordninger (f.eks. MSC og ASC). Disse kan da sammerkes (f.eks. med MSC- og ASC-etiketten på pakningen), og de forskjellige ingrediensene kan identifiseres i henhold til relevant sertifiseringsordning (f.eks. MSC laks, ASC reke).

b. det samme produktet er sertifisert i henhold til flere anerkjente sertifiseringsordninger som også anvender sporbarhetsstandarden.

Veiledning 3.3.b

Dette henviser til produkter som er sertifisert i henhold til mer enn én ordning ved sin opprinnelse (f.eks. et fiske- eller oppdrettsforetak med MSC- og ASC-sertifisering).

Prinsipp 4

Sertifiserte produkter kan spores og volumene registreres

4.1 Foretaket skal anvende et sporbarhetssystem som gjør at alle produkter som selges som sertifiserte, skal kunne spores tilbake fra serverings- eller salgsstedet til en sertifisert leverandør.

4.1.1 Sporbarhetssystemet for et foretak med flere enheter som håndterer sertifisert sjømat, skal gjøre at

a. alle produkter som selges som sertifiserte ved en «forbrukerrettet enhet», kan spores fra salgsfakturaen eller serveringsstedet tilbake til sertifiserte leveranser,

b. alle produkter som håndteres som sertifiserte ved en «driftsenhet», kan spores fra forsendelsespunktet tilbake til en sertifisert leverandør,

c. all overføring av sertifiserte produkter mellom enheter kan spores i hver fase.

Veiledning 4.1

Med «forbrukerrettet enhet» menes et eget fysisk sted (f.eks. en restaurant, fiskedisk eller storkjøkken) som klargjør, tilbereder, selger eller serverer sertifisert sjømat direkte til sluttforbrukere.

Med «driftsenhet» menes en enhet som lagrer, bearbeider eller pakker sertifiserte produkter for distribusjon til andre forbrukerrettede enheter. En driftsenhet kan selge eller servere noen av sine produkter til sluttforbrukeren, men gjør ikke utelukkende det.

En innehaver av et sporbarhetsbevis i henhold til forbrukerstandard kan ha driftsenheter og forbrukerrettede enheter i sin sertifisering. I visse tilfeller kan en sted anses både som en forbrukerrettet enhet og en driftsenhet (f.eks. et supermarked med et lite lager for lagring av frysevarer). Fiskedisker som pakker produkter for salg til forbruker, eller en restaurant som fileterer en fisk for salg som sashimi eller sushi, anses som forbrukerrettede enheter.

Den forbrukerrettede enheten må kunne godtgjøre at produkter som er merket som sertifiserte på menyen eller fiskedisken, kan spores tilbake til en sertifiserte leveranser eller leverandører på serveringstidspunktet. Dette kan være en faktura eller følgeseddel fra sertifiserte leveranser, eller det kan være en intern følgeseddel eller et transportdokument som viser at det sertifiserte produktet ble mottatt fra en intern driftsenhet som styres av foretakets utpekte hovedkontor.

Under en revisjon ved en forbrukerrettet enhet vil revisoren vanligvis kontrollere sporbarhet for alle produkter som for øyeblikket serveres eller merkes som sertifisert. Hvis ingen sertifiserte produkter selges eller serveres på revisjonstidspunktet, kan revisoren i stedet spore et sertifisert produkt fra lageret tilbake til en sertifisert leveranse.

Hvis sertifiserte produkter flyttes mellom eller innenfor enheter, må sporbarhetssystemet sikre at produkter kan spores trinn for trinn tilbake til innkjøpet. Dette omfatter for eksempel forsendelse fra et distribusjonssenter (driftsenhet) til en restaurant (forbrukerrettet enhet), eller håndtering innenfor en bearbeidingsenhet (driftsenhet).

4.2 Foretaket skal føre dokumentasjon som gjør det mulig å beregne volumet av sertifiserte produkter.

Veiledning 4.2

Volumene av sertifisert produkt som håndteres, skal opprettholdes i alle faser unntatt salg eller servering. Det er ikke nødvendig å dokumentere det volumet av sertifiserte produkter som selges eller serveres. Men hvis foretaket har et system for å avstemme inn- og utgående produkter (en sammenligning av samlede volumer sertifisert fisk som er tatt imot og solgt eller servert), senker dette risikonivået og kan påvirke de nødvendige revisjonsaktivitetene.

Prinsipp 4 forts.

Sertifisert produkter kan spores og volumene registreres

- 4.2.1 Hvis sertifiserte og ikke-sertifiserte produkter av samme (eller lignende) art håndteres samtidig, skal foretaket dokumentere innkjøp eller leveranser av ikke-sertifisert sjømat for disse lignende artene.

Veiledning 4.2.1

Punkt 4.2.1 er ment å hjelpe sertifiseringsorganet med å verifisere at bare sertifiserte produkter er identifisert eller merket som sertifiserte. Salgs- eller serveringsdokumentasjon for ikke-sertifisert sjømat er ikke nødvendig. Med lignende arter menes sjømatprodukter som er fremstilt av nært beslektede arter (f.eks. torsk og hyse), eller som for øvrig ligner visuelt eller fysisk (f.eks. fileter av hvit fisk).

- 4.3 Dokumentasjon for sertifiserte produkter skal være presis, fullstendig og ikke inneholde endringer.

- 4.3.1 Hvis dokumentasjon endres, skal disse endringene dokumenteres tydelig, deriblant med dato og navn eller initialer for personen som har foretatt endringene.

Veiledning 4.3.1

Den sertifiserende part kan meddele avvik hvis det finnes forskjeller mellom opplysninger eller registreringer som foretaket har gitt ved revisjoner og andre anmodninger, og opplysninger som er gitt på et annet tidspunkt. Hvis foretaket endrer dokumentasjon for å gjenspeile eventuelle justeringer (f.eks. returnerte bestillinger), skal disse endringene angis tydelig.

- 4.4 Foretaket skal bare selge produkter som sertifiserte hvis de omfattes av virkeområdet for sertifiseringen.

Veiledning 4.4

Kravene for å endre virkeområdet for sertifiseringen – for å omfatte nye arter, aktiviteter, eller produkter som er sertifisert i henhold til andre anerkjente sertifiseringsordninger som også anvender MSCs sporbarhetsstandard – angis i 5.3.1.c, 5.3.2.a og 5.3.2.b.

Prinsipp 5

Foretakets ledelsessystem oppfyller kravene i denne standarden

5.1 Ledelse og områdekontroll

5.1.1 Foretaket skal anvende et ledelsessystem som oppfyller kravene i denne standarden.

Veiledning 5.1.1

Et ledelsessystem omfatter de systemer, prinsipper og prosedyrer som et foretak bruker for å sikre at det oppfyller denne standarden. Hvilken dokumentasjon som skal finnes for ledelsessystemet, avhenger av foretakets størrelse og virksomhet, hvor komplisert prosessene er, og personalets kompetanse.

Skriftlig dokumentasjon trengs ikke alltid for svært små og ukompliserte virksomheter, forutsatt at ansvarlig personale forstår og kan gjennomføre de prosedyrer som brukes for å oppfylle denne standarden.

5.1.2 Foretaket skal utnevne en person («sporbarhetsansvarlig») som har ansvar for all kontakt med sertifiseringsorganet og for å besvare alle anmodninger om dokumentasjon eller informasjon om etterlevelse av denne standarden.

Veiledning 5.1.2

Sporbarhetsansvarlig har ansvar for kommunikasjonen med sertifiseringsorganet og skal sikre at organisasjonen besvarer anmodninger om informasjon eller dokumentasjon. Hvis ny sporbarhetsansvarlig utpekes, skal sertifiseringsorganet underrettes i samsvar med punkt 5.3.1.

5.1.3 Foretaket skal lagre dokumentasjonen som beviser at denne standarden oppfylles i minst 18 måneder.

Veiledning 5.1.3

Dokumentasjon som beviser at denne standarden oppfylles, omfatter normalt sett dokumentasjon for kjøp av sertifiserte produkter, intern sporbarhetsdokumentasjon, interne personalprosesser og intern opplæringsdokumentasjon. Denne dokumentasjonen kan være i papir- eller digitalformat.

Under en revisjon kan sertifiseringsorganet kontrollere historisk sporbarhetsdokumentasjon for enhver periode de 18 siste månedene for å kontrollere at dette kravet oppfylles.

Det er ikke nødvendig å dokumentere salg og/eller servering til sluttforbrukeren.

5.1.4 Hvis foretaket har flere enheter som håndterer sertifisert sjømat, skal det utpeke et hovedkontor som er ansvarlig for å kontrollere og opprettholde et felles ledelsessystem som sikrer etterlevelse ved alle enhetene.

Prinsipp 5 forts.

Foretakets ledelsessystem oppfyller kravene i denne standarden

Veiledning 5.1.4

Med felles ledelsessystem menes en delt driftsinfrastruktur som hovedkontoret fastsetter og håndhever ved alle enhetene som omfattes av beviset. Systemet gjør at hovedkontoret får kontroll og oversikt over enhetenes virksomhet vedrørende innkjøp og forsyning av sjømat (se veiledning 1.1 om innkjøpskontroll), sjømatmerking, sporbarhetsprosedyrer og personale.

Sertifiseringsorganet vil kontrollere at alle enheter arbeider etter samme sentralt fastsatte protokoller og prosedyrer som sikrer produktintegritet.

5.1.4.1 Hovedkontoret skal

- a. ha en prosess som sikrer at alle enheter som håndterer sertifisert sjømat, oppfyller kravene i denne standarden,
- b. ha et system som sikrer at alle enheter bare kan bestille og selge eller servere sjømat fra sertifiserte leverandører omfattet av virkeområdet for sertifiseringen,
- c. føre en presis liste over alle enheter, som inneholder adresser og kontaktopplysninger for hver enhet og skiller mellom forbrukerrettede enheter og driftsenheter,
- d. levere en aktuell og fullstendig liste over enheter senest fem dager fra mottak av en skriftlig anmodning om dette fra MSC eller sertifiseringsorganet,

Veiledning 5.1.4.1.d

I henhold til [ordlisten for MSC og MSCI](#) vil dag si kalenderdag i denne standarden når annet ikke er angitt.

- e. ha en prosess som sikrer at enheter som har et opphevet, suspendert eller tilbaketrukket bevis, ikke kan fortsette å bruke MSC- eller ASC-merket eller andre varemerker.

Veiledning 5.1.4.1.e

Formålet er å sikre at enheter ikke kan fortsette å bruke MSC- eller ASC-merket eller andre varemerker på ikke-sertifiserte produkter når for eksempel en restaurant slutter å motta MSC- eller ASC-sertifisert sjømat, eller en enhet ikke lenger selger eller serverer sertifisert sjømat.

Hvis et cateringforetak mister en enhet i foretaket, må foretaket sikre at relevant MSC/ASC-materiale fjernes før et annet cateringsforetak overtar enheten.

Prinsipp 5 forts.

Foretakets ledelsessystem oppfyller kravene i denne standarden

5.2 Opplæring

- 5.2.1 Foretaket skal sikre at ansvarlig personale har nødvendig kunnskap for å sikre at foretaket oppfyller denne standarden.

Veiledning 5.2.1

Med ansvarlig personale menes personer i et foretak som har ansvar for å ta beslutninger eller utføre prosedyrer som er knyttet til denne standarden. Dette kan omfatte personale som arbeider i innkjøpsavdelingen med inngående varekontroll, og personer som trengs for å identifisere, merke eller velge sertifiserte produkter.

Regelmessig opplæring er svært viktig for å sikre at personale følger interne prosedyrer og etterlever denne standarden. Opplæring i forbrukerstandardens krav kan bygges inn i eksisterende opplæringsprogrammer hvis det er praktisk. Det kan også anmodes om et generisk sett med opplæringsmateriale for forbrukerversjonen ved å kontakte MSC. Sertifiseringsorganet vil intervjuere personale under revisjoner for å vurdere deres kompetansenivå og kunnskap om denne standarden.

- 5.2.2 Foretaket skal gi ansvarlig personale opplæring
- før den første sertifiseringsrevisjonen,
 - som en del av introduksjonen av nytt personale,
 - minst årlig etter sertifisering.

Veiledning 5.2.2

Etter sertifisering er det kanskje nødvendig å gjennomføre opplæring oftere enn én gang per år for å opprettholde sin kompetanse (f.eks. hvis avgangshyppigheten er svært høy). Hvis foretaket er sertifisert, men det er en forsinkelse på flere måneder før MSC- eller ASC-merket vil bli brukt, anbefales det at personale gis tilleggsopplæring bare før bruk av MSC- eller ASC-merket på menyer eller produkter.

- 5.2.3 Foretaket skal dokumentere at opplæring er utført i samsvar med punkt 5.2.2.

5.3 Underretning om endringer

- 5.3.1 Foretaket skal senest 10 dager etter følgende endringer underrette sertifiseringsorganet skriftlig eller på e-post
- hvis foretaket utpeker en ny sporbarhetsansvarlig,
 - hvis sertifiserte produkter tas imot fra en ny sertifisert leverandør eller et sertifisert fiske- eller oppdrettsforetak,
 - hvis nye sertifiserte arter tas imot,
 - hvis et foretak med flere enheter har hatt en økning i totalt antall enheter på mer enn eller lik 25 % siden forrige revisjon.

Prinsipp 5 forts.

Foretakets ledelsessystem oppfyller kravene i denne standarden

Veiledning 5.3.1

Underretning med e-post eller brev må sendes til sertifiseringsorganet senest ti dager etter mottak av en ny sertifisert art eller senest ti dager etter mottak av den første leveransen av sertifiserte produkter fra en ny sertifisert leverandør eller et nytt fiske- eller oppdrettsforetak.

Beregningen av prosentandelen samlet økning av enheter bør omfatte både virksomheter og forbrukerrettede enheter (se veiledning 4.1 om skillet mellom dem). Hvis et foretak for øyeblikket har 100 enheter, ville det ikke trenge å kontakte sertifiseringsorganet hvis det tilføyer høyst 24 steder mellom revisjoner. Hvis 25 steder eller mer er lagt til siden forrige revisjon, må sertifiseringsorganet underrettes skriftlig innen ti dager, og sertifiseringsorganet kan beslutte å utføre ytterligere revisjonsaktiviteter.

Det er ikke nødvendig å underrette sertifiseringsorganet hvis fiskeforetaket som foretakets leverandør (eller deres leverandør) mottar produktet fra, endrer seg.

5.3.2 Foretaket må få skriftlig godkjenning fra sertifiseringsorganet før følgende endringer foretas:

a. Foretaket utfører nye aktiviteter med hensyn til sertifiserte produkter som ikke allerede omfattes av sertifiseringens virkeområde.

Veiledning 5.3.2.a

Nye aktiviteter omfatter for eksempel salg, distribusjon, sekundær bearbeiding og lagring. En fullstendig liste over aktiviteter finnes i [tabell 4](#) i MSCs sertifiseringskrav.

b. Foretaket utvider virkeområdet for sertifiseringen til salg eller håndtering av produkter som sertifiseres i henhold til andre anerkjente sertifiseringsordninger som også anvender MSCs sporbarhetsstandard.

Veiledning 5.3.2.b

Hvis for eksempel det aktuelle sporbarhetsbeviset bare omfatter MSC-sertifiserte produkter, må foretaket motta godkjenning fra sertifiseringsorganet før det selger ASC-sertifiserte produkter som sertifisert.

c. Foretaket bruker en ny underleverandør til kontrahert bearbeiding eller ompakking av sertifiserte produkter.

Veiledning 5.3.2.c

Hvis foretaket ønsker å legge til en ny lagrings- eller transportunderleverandør, må dette oppdateres i dokumentasjonen om underleverandører i samsvar med punkt 5.4, men sertifiseringsorganet kan underrettes ved neste revisjon (ingen forutgående godkjenning er nødvendig).

d. Foretaket utvider med nye driftsenheter som bare deltar i bearbeiding eller ompakking av sertifiserte produkter.

e. Foretaket utvider med nye enheter som driver virksomhet i et nytt land.

Veiledning 5.3.2.d–e

Sertifiseringsorganet kan beslutte å utføre ytterligere revisjonsaktiviteter før det godkjenner at de nye enhetene kan kvalifiseres.

Prinsipp 5 forts.

Foretakets ledelsessystem oppfyller kravene i denne standarden

f. Foretaket håndterer fisk som er under evaluering, hvis foretaket er en del av kundegruppen til et fiskeforetak som er under evaluering, eller med samme eier som et oppdrettsforetak som er under revisjon.

Veiledning 5.3.2.f

Kundegruppen omfatter fiskevirksomheter innen en sertifiseringsenhet eller andre enheter som fiskevirksomhetens kunde vurderer å være omfattet av og/eller ha tilgang til sertifikatet.

5.4. Underleverandører, transportforetak og kontraherte bearbeidingsforetak

- 5.4.1 Foretaket skal kunne bevise at alle underleverandører som håndterer sertifiserte produkter, oppfyller relevante krav i denne standarden.
- 5.4.2 Foretaket skal føre et oppdatert register over underleverandører som håndterer sertifiserte produkter, unntatt transportforetak. Listen skal inneholde underleverandørenes navn og adresse.
- 5.4.3 Foretaket skal bare bruke underleverandører som bearbeider eller pakker om sertifiserte produkter hvis underleverandøren har et gyldig sporbarhetsbevis.
- 5.4.4 Hvis underleverandører brukes, skal foretaket kunne be om dokumentasjon for sertifiserte produkter fra underleverandøren, og sertifiseringsorganet skal ha rett til når som helst å inspisere sertifiserte produkter.

Veiledning 5.4.4

En undertegnet avtale er ikke nødvendig for lagrings- eller transportunderleverandører, forutsatt at foretaket kan be om dokumentasjon for å vise at krav er oppfylt (f.eks. dokumentasjon om mottak og sending) fra lagrings- eller transportunderleverandøren.

Foretaket må også kunne gi sertifiseringsorganet adgang til det fysiske sertifiserte produktet når som helst, selv om det for øyeblikket oppbevares på eksternt lager hos tredjepart. Hvis adgangen til lagringsstedet er begrenset av en eller annen grunn, kan det sertifiserte produktet måtte tas med et annet sted for å inspiseres av sertifiseringsorganet hvis det dreier seg om produktets integritet.

5.5 Avvikende produkt

Veiledning 5.5

Med avvikende produkter menes produkter som angis å være sertifisert eller merket med MSCs og/ eller ASCs varemerker, men hvor det ikke kan godtgjøres at de skriver seg fra en sertifisert kilde.

Det kan også omfatte produkter fra et sertifisert oppdrettsforetak som oppdrettsforetaket ikke kan selge som sertifisert på grunnlag av kravene i oppdrettsstandarden (f.eks. anvende antibiotika ved oppdrettsforetaket på et produkt som skal selges som sertifisert). Avvikende produkt kan oppdages internt av personale eller leverandøren, eller kan i visse tilfeller oppdages basert på informasjon fra sertifiseringsorganet, MSC, ASC eller andre parter.

Avvikende produkt kan oppdages internt av personale eller leverandøren, eller kan i visse tilfeller oppdages basert på informasjon fra sertifiseringsorganet, MSC, ASC eller andre parter.

Proessen for avvikende produkter gjelder ikke hvis et sertifisert produkt er bestilt, men leverandøren leverer et ikke-sertifisert produkt, hvis dette oppdages ved mottak og produktet leveres tilbake.

Prinsipp 5 forts.

Foretakets ledelsessystem oppfyller kravene i denne standarden

- 5.5.1 Foretaket skal ha en prosess for å håndtere avvikende produkt ved alle enheter som omfatter følgende krav:
- Foretaket skal umiddelbart opphøre med å selge avvikende produkter som sertifiserte og ikke selge dem som sertifiserte igjen før sertifiseringsorganet har fastslått at produktene er sertifiserte.
 - Foretaket skal underrette sertifiseringsorganet senest to dager etter at det avvikende produktet ble oppdaget, og gi sertifiseringsorganet nødvendig informasjon for å kontrollere de avvikende produktenes opprinnelse.
 - Foretaket skal fastslå årsaken til produktets avvik og om nødvendig iverksette tiltak for å hindre en gjentakelse.
 - Hvis det ikke kan fastslås at et avvikende produkt kommer fra en sertifisert kilde, skal produktet merkes eller pakkes om for å sikre at produktet ikke selges som sertifisert.

Veiledning 5.5.1.d

Hvis produktet ikke kan verifiseres å komme fra et sertifisert fiske- eller oppdrettsforetak, kan det ikke selges som sertifisert eller med MSCs og/eller ASCs varemerker.

5.6. Anmodninger om forsikring om sporbarhet i forsyningskjeden

Veiledning 5.6

Utpekte fullmektiger kan omfatte representanter fra eiere av andre ordninger som ASC eller fra MSCs akkrediteringsorgan.

- 5.6.1 Foretaket skal samarbeide med alle anmodninger fra MSC eller dets utpekte fullmektiger eller sertifiseringsorganet om sporbarhetsdokumenter eller salgs- og kjøpsdokumentasjon for sertifiserte produkter.

5.6.1.1 Dokumenter skal legges frem senest fem dager etter at anmodningen er inngitt.

Veiledning 5.6.1.1

Økonomiske opplysninger kan fjernes, men dokumentasjonen må ikke endres for øvrig. Dokumentasjon skal sendes på engelsk hvis MSC ber om det.

Hvis en forlengelse er nødvendig, kan det anmodes skriftlig om det til MSC eller dets utpekte fullmektiger. Hvis forlengelse ikke innvilges, må den opprinnelige femdagersfristen overholdes. Hvis opplysninger ikke sendes til MSC eller dets utpekte fullmektiger innen angitte frister, kan MSC eller dets utpekte fullmektiger be om at sertifiseringsorganet iverksetter tiltak, herunder utstedelse av avvik.

- 5.6.2 Foretaket skal tillate at MSC, dets utpekte fullmektiger eller sertifiseringsorganet tar prøver av sertifiserte produkter ved dets enhet for DNA-testing og/eller annen testing av produktautentisering eller samsvar.
- 5.6.3 Hvis testing av produktautentisering identifiserer produktet som potensielt avvikende i henhold til punkt 5.5.1, skal foretaket
- undersøke den mulige årsaken til problemet,

Prinsipp 5 forts.

Foretakets ledelsessystem oppfyller kravene i denne standarden

- b. presentere resultatet av undersøkelsen for sertifiseringsorganet og, hvis det foreligger avvik, utarbeide en tiltaksplan for å avhjelpe avvikene,
- c. bistå ved ytterligere prøvetaking og undersøkelser.

Veiledning 5.6.3

Produktautentisering kan brukes til å identifisere arter, fangstområder eller opprinnelig oppdrettsregion. Det kan også brukes produktautentiseringstesting til å avgjøre om produktet inneholder antibiotika eller forbudte stoffer som ikke kan anvendes på produkter ved oppdrettsforetaket hvis det skal selges som sertifisert på grunnlag av kravene i oppdrettsstandarden.

5.7 Særlige krav til produkter som er under evaluering

Veiledning 5.7

Dette punktet gjelder bare for fiske- eller oppdrettsforetak eller navngitte medlemmer av et fiske- eller oppdrettsforetaks kundegruppe. Med produkt som er under evaluering menes fisk eller fiskeprodukter som høstes under granskningsprosessen, men før fiske- eller oppdrettsforetaket er sertifisert. Produkter som er under evaluering, kan bare høstes etter den angitte kvalifikasjonsdatoen, som finnes på MSCs eller ASCs nettsted (se ASCs siste revisjonsrapport for oppdrettsforetak).

- 5.7.1 Et foretak skal bare være kvalifisert til å kjøpe produkter som er under evaluering hvis det er
- a. et fiske- eller oppdrettsforetak som er under evaluering, eller
 - b. et navngitt medlem av kundegruppen for et fiskeforetak, eller det samme rettssubjektet som oppdrettsforetaket som er under evaluering.

Veiledning 5.7.1.b

Bare fiskeforetak, oppdrettsforetak eller navngitte medlemmer av kundegruppen kan overta eiendomsretten til produkter som er under evaluering, eller selge produkter som er under evaluering mellom medlemmer. Ingen andre sporbarhetssertifiserte foretak lenger nede i forsyningskjeden kan kjøpe produkter som er under evaluering.

Foretak som kan kjøpe produkter som er under evaluering i henhold til punkt 5.7.1, kan bruke innleide lagringsanlegg til å håndtere produkter som er under evaluering, forutsatt at fiskeforetaket, oppdrettsforetaket eller kundegruppemedlemmet beholder eiendomsretten til fiske- eller oppdrettsforetaket er sertifisert.

- 5.7.2 Foretak som håndterer produkter som er under evaluering, skal følge nedenstående krav:
- a. Alle produkter som er under evaluering, skal være klart identifisert og atskilt fra sertifiserte og ikke-sertifiserte produkter.
 - b. Foretaket skal føre utførlige sporbarhetslister for alle produkter som er under evaluering, og godtgjøre at produktene kan spores tilbake til sertifiseringsenheten og innhøstingsdatoen.
 - c. Produkter som er under evaluering, skal ikke selges som sertifisert eller merket med MSC- eller ASC-merket eller andre varemerker før fiske- eller oppdrettsforetaket er sertifisert.

Veiledning 5.7.2.c

Når fiske- eller oppdrettsforetaket er offisielt sertifisert, legges den offentlige sertifiseringsrapporten ut på MSCs eller ASCs nettsted.

Prinsipp 5 forts.

Foretakets ledelsessystem oppfyller kravene i denne standarden

5.8 Særlige krav ved tvangs- og barnearbeid

- 5.8.1 Foretaket skal undertegne erklæringen om forståelse av arbeidskrav fra innehaveren av sporbarhetsbeviset, som angir at det forplikter seg til å gjennomføre en arbeidsrevisjon i henhold til punkt 5.8.2.
- 5.8.2 Foretaket skal kunne godtgjøre at de relevante enhetene eller underleverandørene har gjennomført en arbeidsrevisjon på med en anerkjent tredjeparts arbeidsordning, og at den oppfyller MSCs krav til tredjeparts arbeidsrevisjon.
- 5.8.2.1 Arbeidsrevisjonen på stedet trenger ikke å være fullført før den første revisjonen i henhold til forbrukerstandard v2.0.
- 5.8.2.2 Anerkjente arbeidsordninger fra tredjeparter er blant annet:
- a. amfori Business Social Compliance Initiative,
 - b. SEDEX-medlemmers etiske handelsrevisjon,
 - c. Social Accountability Internationals SA8000,
 - d. anerkjent sosial standard i henhold til Consumer Goods Forums Sustainable Supply Chain Initiative (SSCI).
- 5.8.3 Foretaket skal underrette sertifiseringsorganet innen to dager hvis foretaket eller en av enhetene eller underleverandørene ikke oppfyller MSCs krav til tredjeparts arbeidsrevisjon.

Veiledning 5.8.3

Formålet med punkt 5.8.2.1 er å gi en periode på ca. 1 år til å fullføre arbeidsrevisjonen. Dette fritaket skal anvendes bare én gang.

[Erklæringen om forståelse av arbeidskrav fra innehaveren av sporbarhetsbeviset](#) og [MSCs krav til tredjeparts arbeidsrevisjon](#) er tilgjengelige på MSCs nettsted (msc.org).

- 5.8.4 Foretak fritas for punkt 5.8.1-3 hvis de har lavere risiko for brudd på tvangs- og barnearbeid i samsvar med vurderingsverktøyet for arbeidsrisiko i landet.

Veiledning 5.8.4

Vurderingsverktøyet for arbeidsrisiko i land er [tabell 5](#) og [tabell 6](#) i MSCs sertifiseringskrav.

Les mer om MSCs
sporbarhetsstandard:
www.msc.org/coc-standard

Ved andre spørsmål kontaktes:
standards@msc.org